

## “ZERBITZARI” JEAN ELISSALDEREN MENDEURRENA

*Azkaine, 1983-X-30*

*Roger Idiart*

Jaun andere agurgarriak:

Zerbitzari, guk, Azkaindarrek, “Elixalde apeza” deitzen ginuen. Berak aldiz, bere burua Zerbitzari deitu zuen, ez bakarrik idazlesinadura baten hartzeko, bainan egiazki zerbitzari izaiteko. Noizpait, urteak eta urteak berantago, Batikanoko bigarren kontzilioak orroit-arazi zaukun krixtau fededun guziek zerbitzari behar ginuela izan... Izpiritu Sainduaren deiari hain ongi eta hain goizik behatzeko, Zerbitzari gure herritarrak Elizako asko kargudunek baino beharri hobek zituzken!

Nere haur denboran “Elixalde apeza” osoki xahartua ez balin bazen, hein bat zohitua ezagutu dut. Ez handi, bainan xotil, begia erne, ezpainak maiz irri pollit batez argituak, boza ezti, doi bat sudurretik mintzo zen. Aste egunetan bere etxekoan ikusterat jiten zelarik, meza gogotik emaiten zuen bere sorlekuan eta mezatik landa, gurekin, apez gaiekin, elizako arku-azpian solas-aldi luze batzu iragaiten zituen.

Gaur egunean Azkaindarrek zer ote diote Jean Elissalde beren herritar zenaz? Nago gaztek zer erran dezaketen, eskolan Charlemagne eta Napoleón inperadore arrotzak aipatuago bait dira herriko semeak baino... Xaharrek aldiz diote apez kartsua zela, euskalzale ximplea, konpreni errexa, pilotari bipila, gizon alegera, diruari ez lotua, herriko jendeari atxikia eta denak, handi ala ttipi, bardin agurtzen zituela.

Egia erran, bere denboran “Elixalde apeza” ez zaukaten denek estimu handitan, bereziki Frantximant edo erdalzalek-Hetarik bat zen “mamuazel” Maria, nesken eskola libroko buruzagi bearnesa-Guk, mutikoek, “fika” deitzen ginuen: mutxurdi lerden, manatari, kalakari, kurios pint’erdi, Euskaldunen trufatzaile eta persegitzaile, hots “kalitate” guziak bazituen, salbu euskararen errespetua... Oraino ere baditazke bertze “fika” mota batzu, alegia deus ere euskaldungoa pikokatzen dutenak... Artetik erraiteko, mila bederatzi ehun ta hiru hogota lauean, Piarres Larzabal Euskalzaindian sartu zelarik, orduan Azkaingo herriko-etxean zen auzapezak euskara pixka bat ulertzen zuen, bainan ez mintzatzen-Geroztik Azkaindarrek ikasi dute euskara dakien alkate edo mera baten hautatzen.

Goazen berritz “Elixalde apezaren” ganat! Lehenik Larresoron, gero Nay, Bearnoko semenarioan eskola jarraikirik, bere lehen meza Azkaingo eliza ederrean kantatu zuen. Jadanik ez sobera indartsu, semenarioko hazkurrak ez bide zuen hanbat azkartu, zeren lanak ukan omen zituen meza ezin bururatuz, hiru aldiz gelditzerainokoa. Pentsatzea da ere barna hunkitua zela, hain gora zaukan apeztasunaren marka errezebiturik.

Uztaritzerat igorri zuten bikario-gazte denboran aitarekin eta anaiarekin arrantzan usatua, han bertze arrantza mota batean hasi zen: gizon arrantzan eta kasik erran nezake pilotari arrantzan. Kapito-Harri, pilota batasuna famatua sortu zuen: orduan ziren joko-garbian Henty, Leon Hiribarren, Altzuyeta uztariztarrak agertu, bai eta esku-huska Haitz, Titi Dominixe eta Adolphe Salaberry. Behin, Elixalde-k Joachim Lalaune buruz-buruko desafiatu zuen. Joachim Lalaune orduko familia gorri-gorrietarik zen. Beltza alde batetik gorria bertzetik, a! zer guduka! Pariatu dirua bakotxak bi libera, gapelu edo bonet baten barnean ezarria zuten, arraboteko paretari kontra. Biak elgarren bete bait ziren, partida gaitza zeramaten. Horra nun kintze baten gainetik alimaleko kalapita pizten duten, kasik joka hasteko heinean. Bet-betan partida utzirik, Joachim Lalaune-k hartzen du gapelua, lau liberak zarpan sartzen eta etxerat joaiten! “Elixalde apezak” ez zion hortaz deus herrarik atxiki. Zonbeitek diote menturaz biak aintzinetik hitz-hartuak zirela plaza bazterren harrotzeko eta bide hortaz herriko gazten biltzeko...

Uztaritzetik bi ateraldi bereziak egin zituen Zerbitzari-k: bat Frantzian, hamalauko gerlan, bertzea Ameriketara, hango Euskaldunen ganik diru laguntza bat eskatu beharrez. Biziki maite zuen gerlako ixtorio hunen kondatzea: Saint-Pierre, bere apez lagunak soldadoeri esplikatu ondoan zer zen la Patrie, delako aberria, kapitainak Euskaldun bati galdegin zion: “Qu’est-ce que la Patrie?” Hunek eskuz irakusten du bere bularra, ustez eta galdegina zitzaion, ez la patrie, bainan bai la poitrine zer zen! Saint-Pierre-k berehala kapirainari: “Hunek Frantsesik ez daki, bainan jestu hortaz erran nahi du, aberria dela bihotzaren erditik maite duen lurra”. Kapitainak orduan: “Biba zu! Ederki esplikatu diozute zer den la Patrie!”.

Zerbitzari-k bigarren piaia luzea Ameriketara egin zuen, Blazy Uztaritzeko erretorarekin eta Aita Donostia musikari famatuarekin, Uztaritzeko Semenarioko berriaren eraikitzeke sos galdez. Hango Euskaldunek ongi-etorri ederra egin zioten. Hiruak ere frango artixtak bait ziren, diru-ixtorio hortan ez zuten funts handirik egin, bainan jendearen bihotza hunkirik, moltsa polliki bete-ta itzuli ziren.

Baionako diosesan, apez manexek, erran nahi baita Xuberotar ez ziren Euskaldunek, usaian gaztigu bat bezala hartzen zuten Xuberorat joaitea. Uztaritzeko bikario baliosa zer gatik igorria izan ote zen Basabürüko Liginaga hrrixkalat? Pilotaz eta Euskaldungoaz gehiegi arduratzen zelakotz ote? Nork daki? Ongi ezagutzen dutan bertze Azkaindar batek ere, ber-lekutik ber-bidea hartu behar ukan zuen. Apez jaun handi batek erran zion: “Zer? Hi

Xuberorat joaiten? Bainan hori lehen klasako ehortzeta duk!” jaun handi hura laster hil zen. Aldiz, ehortzi omen zuten apez koxkor hura beti bizi!

Dena den, Jean Elissalde Lapurtar manexa Xuberorat igorri zuten eta han, hamar bat urtez, Liginagako erretor egon zen, Atharratzetik hiru kilometretan. Xuberotarrek hartaz orroitzapen ona beiratu dute: “Pheredikiak llabür eta hun emaiten zititzün. Pelotakan izigarri laket züzün Biga bostetan agitü ziozü, hura mezperak emanik, sotana altxatürik, bizikletaz Atharratzeko arrabotila juaiten, hapatakaz, eta jentiak elizalako bidian, mezperetarat abiatürik eta ez orano heltürik! Erran zaharrak diozü aphezak mahaiñian xüxen plantatzen direla, bena harek elizako zeremoniak ere doi hasten zititzün Behin, katiximako haurrer erran ziezün: “Saintü bat ükhenen düzie, arrapostü huna emaiten badüzie eta kadri bat, zien arrapostia untsa esplikatzen badüzie. Hau da ene galthua: oroek ezkuntzako sakramentia ükheiten ahal dieia? Haur batek: Ez, jauna, zük eztüzü ükheiten ahal-Biba zü! Eta orai erradazü zerentako - O! jauna, zaharregi beitzira...”

Musde Elissalde Liginagan erretor zelarik, Junes Etchegorenek, (orai han mera denaren anaiak) deliberatü zizün aphez egitia. Nurk erranen zian egün batez Mauleko arxipetra edo apheznausi zatekila? Gerla denboran eman zizün bere lehen meza, Liginagako eliza zahar ederrian Musde Elissalde-k segür etzizün meza hoi mankatü nahi! Ordünkoz Lapurdi-Gerezietarat erretor juanik beitzen, zone occupée delako Alemanek zaintü gñetik behar ükhen zizün jin, müga kontrabandan igaranik-Aisa phentsatzen ahal düzü nulako boztariua senditü zian egün hartan!”

Holatsu mintzatu-berri zait Astüeko emazte xahar bat, Musde Elissalde, bere erretor zenaz. Astüe, erdaraz Restone deitzen den herri ñimiño bat, Liginagako herriari lotua. Zerbitzari eta Moulié, Otsobi famatua, aski adixkide bait ziren elgar kitzikatzeko, behin Otsobi-k bere apez-lagunari letra edo gutun bat igorri zion, kausi-bide hunekin:

Monsieur l'Abbé Jean Elissalde.

Curé de Laguinge-Restoue tu es... Reste où tu es: ago haizen tokian!

Bainan Zerbitzari ez zen hain luzaz egon Liginagan-Gerezietarat erretor igorri zuten, mila bederatzi ehun eta hogoita hamabian. Hau egon zen hil arte, hogeita hamar bat urtez. Han “egon” zela erran dut. Norbeitek aldiz, adiarazteko Zerbitzari zer ari zen, “badabila” erran omen zuen, baizik eta arrantzan eta pilota partidetan maiz ibltzen zela-Bainan zoazte Gerezietarat eta han besterik entzunen duzue nor nahiren ganik, bere lehen auzotik eta Germain Lafitte, hango auzapezetik haste-Bai, Zerbitzari arrantzalea eta onddoketaria zen, bainan biltzen zituen onddo eta amorroinak auzo eta adixkideri emaiten zituen. Bai, Zerbitzari pilotazalea zen, bainan pilotaren bidez gazteak biltzen zituen. Menturaz bertze asko apezek baino lehenago harek mundu berri bat ikusten zuen heldu. Elizkizunen tenoreak biziaren arabera plegatzen zituen

eta Ama Birjinaren ohoretan Garraldako kapera ttipia eraiki zuelarik, hango haur eri batez urrikaldurik egin zuen, etxekeeri Aokorri baten ekartzea gatik. Bai, Zerbitzari gizon bizia zen eta bolbora bezain aise sutan jartzen. Behin, Mugika, oraiko pilotari ezagutua, orduko beretarra, bizikletian etorri zen mezaren zerbitzatzera, bainan berantegi: jaun erretora, meza emanik, oinez patarra behiti abiatua zen, Baionako otobuzaren hartzera. Biziki goiz, baitzen eta oraino iluna, Mugika-k ez zuen ikusi. Hura ere patarra behiti badoa firrindan, bere pirripitaren puntan. Ilunpean, uste-gabetarik jaun erretora kaskatzen du eta hantxe-harat igortzen, pareta baten kontra... Apezaren ahotik bereak eta asto beltzarenak entzun zituen, bainan biharamunean, Zerbitzari-k Baionan erosi pilota berri bat present egin zion. Best'orduz, erasia batzu egin ondoan, gisa bereko jestu batez ordaintzen zituen asarrean jali solasak.

Landagaray, Elissalde-n aintzineko erretoraren denboran, Gerezieta-ko nexkatxak, igandetan aparte biltzen ziren, apez-etxe zaharreko sala handi batean eġ, bixtan da, mutiko gazteak begiak harat luzaturik, ixilka han sartzen... Zerbitzarik denak plaza inguruan bildu zituen, neska ta mutiko, batzu pilotan, bertzeak birletan edo kartetan; hola, denen agerian, ez zutela gaizkirik egiten eta zer nahi gisaz, ondoko egunetan ere elgarrekin behar zutela bizi. Damurik orduko apezak ez bait ziren denak hola mintzo! Zerbitzariren zuhurtzia ukan balute, behar bada gaurko egunean mutil zahar donado gutiaginuke gure baserrietan...

Xuberoko erran zahar batek dio: "Txortak egiten ixtila". Zerbitzari-k ez zuen maite, hatsik hartu gabe, idatz-lan luze, pisu baten egitea: xortakaxortaka zarion, gogoaren izerdia. Arrantzan ari zelarik, amorroinen haiduru, gogoeta ederrik egin bide du. Behin, Hazparneko Adorazione egun batez predikatu bait zuen, haren ateraldiek jende guziaz xoratu omen zuten. Alta, hortan ere Hazpandarrak biziki gormantak direla diote... Oraino ere zonbeitek uste balin badute Zerbitzari-k bazuela halako "arin" aire bat, jakin dezatela behin, Azkaingo plazan zer erran zioten Pantxua Ibarburu, Arraioko apezari eta Michel Idiart, nere anaia, Erreberako apezari: "Iragan denbora ez duk itzuliko. Gure geroa nehork ez zahik zer izanen den. Jainkoarentzat aldiz, atzo egun ala bihar, beti gaurko eguna duk. Beraz, harentzat, gu hiruak eta hor iragaiten den haur ttipia, adin bereko gaituk". Ez zait iduritzen hori arinki mintzatzea dela. Zerbitzari hain arina izan balitz, haren hiltzeko egunaren bezperan, Gerezieta-ko apez-etxean afalduko ote zuten Michel Labeguerie eta Telesforo Monzon jaunek? Politikan ez zituzten hiruek ber-ideiak, bainan hiruak Euskalzaleak ziren. Orai hiruak hilak dira, bainan bakotxak bere gisa zerbitzatu duten euskara oraino bizi da. Horra zer naukan gogoan, joan den buruilan Arrangoitzeko ikastolarentzat eskatu daulatelarik pertsu ttipi hau, harrian zizelaz idatzia izan dena:

EUSKARA ERABIL  
EUSKALDUNAK BIL

Zerbitzari hain “arin” izan balitz, ez zituen harek onduko, Gipuzkoako aire batean, gurutzearen bidean kantatzen ditugun pertsu ezinago sarkorrak, hala nola:

“Ximun Zirenekoa hartzen dute lagun  
Gurutzearen hartzen guk ikas dezagun.  
...Orai itzatu dute zainak urraturik.  
Hezurak ateratuz beren ozketarik  
...Jesus ona ni gatik xutik itzatua.  
Damu dut bihotzetik barka bekatua.”

Adixkideak, luzexko izan balin banaiz, barka bekatua...